

LES ESMANDIES: UN CASAL I UNA FAMÍLIA (SEGLE XVIII)

La masia que popularment es coneix com les Esmandies, situada entre els carrers de la ronda O'Donnell i del pintor Marià Andreu de Mataró, és un casal de mitjan segle XVIII que va fer construir el comerciant mataroní Josep Esmandia i Milans. Actualment és de propietat municipal, i alberga els serveis de l'Associació de Veïns de Peramàs-Esmandies i d'entitats de Mataró i comarca.

LA FAMÍLIA ESMANDIA

Els primers Esmandia

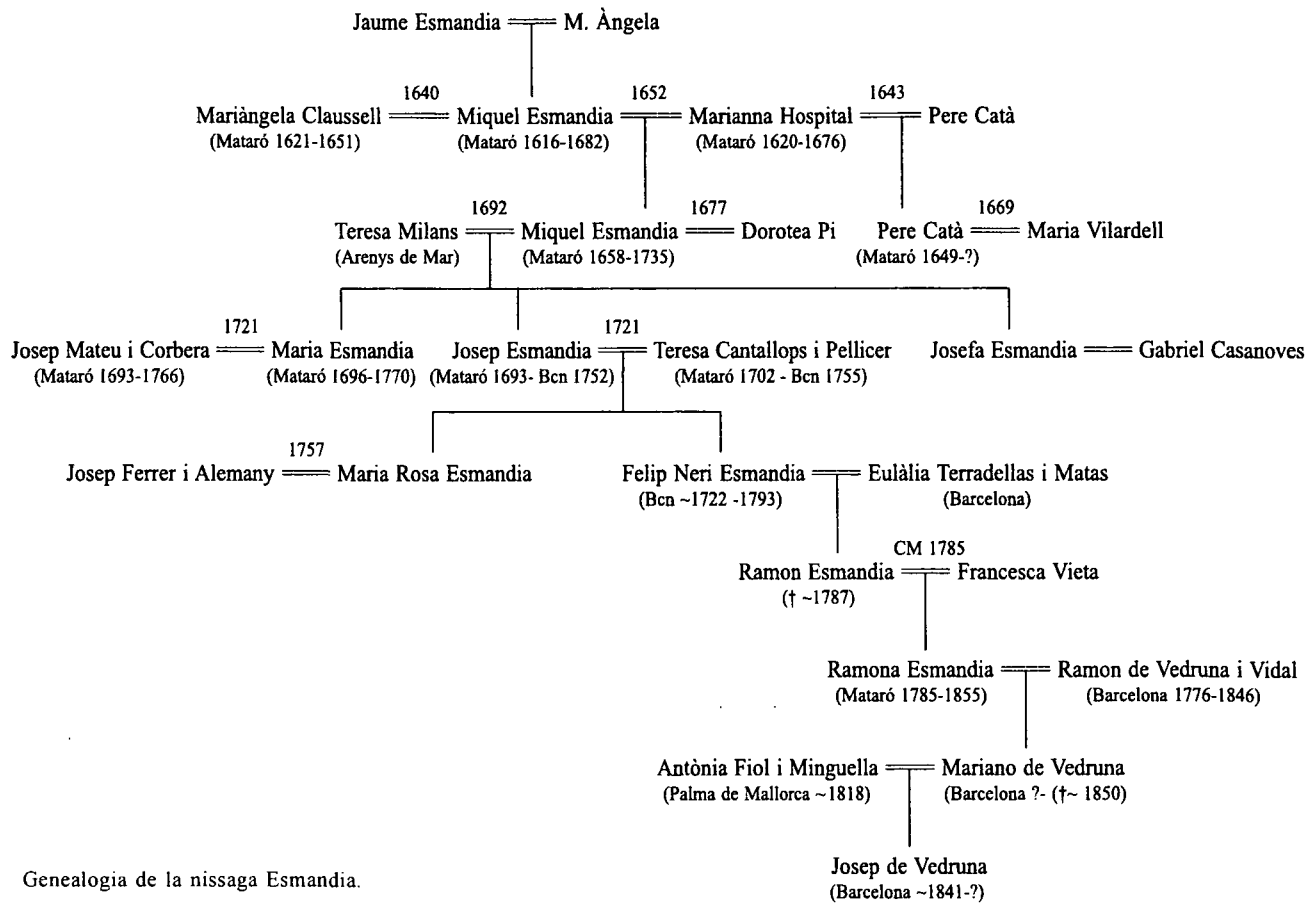
La nissaga Esmandia es troba documentada a Mataró des d'inicis del segle XVII. Concretament, el 1616, trobem el bateig de Miquel Esmandia, fill de Jaume i de Maria Àngela.¹ Tot i que no ho tenim documentat,ensem que Jaume Esmandia era oriünd de Cardedeu, del mas Esmandia, esmentat ja des del segle XIV.

Si Jaume era jornaler, el seu fill Miquel seria manyà. Aquest es casava a Mataró el 1640 amb Mariàngela Clavell, filla del també manyà Antoni Clavell. Ja vidu, Miquel es tornava a casar el 1652 amb Marianna Hospital, que era vídua del teixidor de lli Pere Catà. Marianna moriria el 1676, i en el seu testament nomena hereu el seu fill Miquel Esmandia.² Per la seva part, Miquel moriria el 1682, i en el seu testament esmenta que té una filla anomenada Teresa, casada amb Joan Boix, i esmenta com a fill Pere Catà, manyà, que en realitat era fill de la seva muller.³ Nomena també hereu el seu fill Miquel.

Miquel Esmandia i Hospital

Miquel Esmandia i Hospital havia nascut el 1658 a Mataró i seria manyà com el pare, i fou el primer personatge important de la nissaga. El 1677 es casaria per primer cop amb Dorotea Pi, filla del calafat Bartomeu Pi, i es tornaria a casar, ja vidu, el 1692, amb Teresa Milans, filla de Bonaventura Milans, negociant d'Arenys de Mar.⁴

Miquel, de ben jove, va iniciar-se en els negocis, alternant-ho amb l'ofici de manyà. Així, el 1684, formà una companyia amb dos candelers de cera a fi de portar mercaderies diverses de Mataró a Cadis, i allà tornar a carregar cap aquí. L'any següent tornà a formar companyia, aquest cop conjuntament amb el seu germanastre Pere Catà, també per comerciar amb mercaderies pel Mediterrani.⁵ També consta el

✠

DON ANTONIO DE SARTINE,
 Conde de Albi, Cavallero del Orden de San Miguel, del Consejo de su Magestad, y Intendente General de la Justicia, Policia, Guerra, y Hazienda del Exercicio, y Principado de Cathaluña.

*Comissions de l'Abel vençut nombrat per me que vivia p'p'rius
 el emple de guarda almacén de víves en la Ciut de Mataró, y con un
 xionde ena p'p'rius vençut todas las excoi'ns de legalidad y con
 p'p'ria vençut p'p'ria legalidad y nombrat per tal guarda almacén con
 el sueldo de víves p'p'ria de d'icimbre alon, y con el que de la p'p'ria de
 me de d'icimbre para que se haga cargo de otros víves, y con el que
 xion de d'icimbre formand los d'icimbre que vençut p'p'ria de d'icimbre
 d'icimbre y mayor de los Com'is de d'icimbre y con el que de d'icimbre
 p'p'ria vençut p'p'ria legalidad y con el que de d'icimbre que vençut p'p'ria
 para todo lo qual se di' con nombrat de d'icimbre de tomar la d'icimbre
 el d'icimbre de d'icimbre p'p'ria Com'is d'icimbre de d'icimbre Com'is
 Barcelona víves p'p'ria de d'icimbre d'icimbre vençut p'p'ria.*

Como la Farsa
de d'icimbre

Los mandos de d'icimbre
de d'icimbre

Titul de «guarda almacén de viveres» de la ciutat de Mataró a Miquel Esmandia i Hospital, l'octubre de 1735.
 (Arxiu particular).

1697 com a parçoner d'un llondro anomenat *Sant Simó*.⁶ Amb això, Miquel inicià l'ascens social a Mataró i es convertí en un important mercader, tot i que en els seus dos matrimonis consta com a manyà.

L'any 1705 Miquel Esmandia formava part d'una comissió nomenada pel Consell de la ciutat de Mataró per tal d'obtenir el títol de Ciutat de mans de l'arxiduc Carles d'Àustria. També el 1708 formà part d'una altra, per rebre l'arxiduchessa Elisabet Cristina a Mataró.⁷ Segons Molas, el 1708 seria nomenat ciutadà honorat de Barcelona,⁸ sens dubte per

haver pres part en el bàndol austriacista, títol que perdria, però, amb la victòria de l'exèrcit borbònic, als voltants de 1714, ja que ens els actes posteriors no esmenta mai aquesta condició. Recordem que també Molas l'esmenta com a jurat de la ciutat de Mataró el 1710.⁹ Canher diu que el 1710 fou nomenat marquès d'Esmandia pels austriacistes,¹⁰ i sembla que després del setge de Barcelona s'exilià a Itàlia, on ocupà una plaça en el Senat de Milà i, més tard, a Viena.¹¹ El 1730 Miquel seria nomenat guarda del magatzem de queviures de la ciutat de Mataró. El càrrec fou confirmat per don Antonio de Sartine, comte d'Albi i intendent general del Principat de Catalunya. Miquel moriria a Mataró l'octubre de 1735.

El 1716 tenia la seva llar situada a la banda de migdia del carrer de Sant Josep, cantonada amb la muralla, que l'apeo de 1716¹² descriu així: «Casa situada en lo carrer de St. Joseph, propia de Miquel Esmandia, negociant. Consisteix en quatre aposentos baix, quatre al pis alt y una porxada al segon, habitada per son dueño. Sen trauria de lloguer vint y vuyt lliures lo any. Confronta a llevant¹³ y migdia ab los Carmelitas Descalsos, a ponent ab la muralla y a tremuntana ab dit carrer».

Miquel redactaria el seu testament a Barcelona l'any 1724, i nomenaria marmessors els seus fills Josep i Maria i el marit d'aquesta, Josep Mateu i Corbera.¹⁴ Demanava ser enterrat en el túmul que s'havia construït en la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró, i llegava cent lliures a l'esmentada església per a la seva obra. Finalment, després d'un llegat de 600 lliures a la seva filla Josefa¹⁵ per legítima, nomenaria hereu universal el seu fill Josep, també mercader.

Josep Esmandia i Milans

Josep Esmandia havia nascut a Mataró el gener de 1693. El 1721 es casà a la parroquial de Mataró amb Teresa Cantallops i Pellisser, filla del botiguer Salvador Cantallops.¹⁶ El mateix dia es casava la seva germana Maria Esmandia amb Josep Mateu i Corbera, pagès i negociant de Mataró, que el 1734 rebria el títol de regidor perpetu de la ciutat de Mataró. Finalment, l'altra germana de Josep, Josefa Esmandia, es casava amb Gabriel Casanoves, corredor d'orella de Barcelona.

El 1735 Josep Esmandia constava com a receptor del Tribunal de la Santa Inquisició de Catalunya. Josep mantenia la casa de tres còssos del carrer de Sant Josep de Mataró, tot i que tenia el domicili establert a Barcelona, al carrer de la Barra de Ferro,¹⁷ on moriria el 1752. El 1735 consta ja com a ciutadà honorat de Barcelona, amb la qual cosa la família culminava l'ascens social iniciat pel seu pare Miquel Esmandia. Aquest fet és molt constatable en el seu testament, on es veu que tenia importants relacions familiars i posseïa una notable fortuna monetària. A mitjan segle XVIII participa en la companyia formada per ell mateix, Benages, Andreu i Bonaventura de Milans.

Molt s'ha escrit també entre la relació dels Esmandia i el genial pintor Antoni Viladomat i Manalt, que s'havia casat el 1720 amb Eulàlia Esmandia i Artigues, filla del sastre Josep Esmandia. Com diu Miralpeix, Fontanals del Castillo apuntava que Eulàlia era neboda de Miquel Esmandia i Hospital i, per tant, cosina germana de Josep Esmandia i Milans.¹⁸ Rafael Soler apuntava que moltes de les obres de Viladomat provenien de les Esmandies, ja sigui de la capella, com també de les sales.¹⁹ Això ho constata clarament Miralpeix, que es serveix de l'inventari dels béns de Josep Esmandia, que era marmessor de confiança del pintor i identifica moltes d'aquestes teles.²⁰

El gener de 1751 Josep redactava el seu testament davant de Sebastià Prats, notari de Barcelona.²¹ Nomenava una gran quantitat de marmessors, que ens ajuda a entendre l'estrat social del testador; la seva muller, Teresa Cantallops i Pellisser; el seu fill, Felip Esmandia; la seva germana Maria Esmandia, i el seu marit Josep Mateu i Corbera; l'altra germana Josefa Esmandia, i el seu marit Gabriel Casanoves; la seva sogra, Teresa Pellisser; el seu cunyat, Josep Cantallops i Pellisser, comerciant de Mataró, i la seva muller, Teresa Verívol; la cunyada Maria Cantallops i el seu marit Josep Pi, botiguer de teles de Barcelona; l'altra cunyada, Agnès Cantallops, i el seu marit, Rafael Vidal, notari de Barcelona; la seva tieta, Rosalia Cabirol, vídua de Segimon de Milans, ciutadà de Barcelona; el seu cosí, Bonaventura de Milans,

domiciliat a Barcelona, i la seva muller Manuela de Benages; la cosina Maria de Milans, vídua de Joan Baptista Aragonès, doctor en drets, domiciliat a Arenys de Mar; Francesc Ramis, ciutadà honorat de Barcelona, domiciliat a Sant Celoni, i la seva muller Francesca de Milans; la cosina, Teresa Font i de Milans; el seus amics Esteve Vilanova, ardiaca de la catedral de Barcelona, Francesc de Busquets i Pausa i Bernat Glòria, ciutadà honorat de Barcelona. Demanava ser enterrat a l'església de Santa Maria del Mar, en el vas del seu cosí Bonaventura de Milans, vestit amb l'hàbit de Sant Francesc, i manava que es diguessin dues mil misses per la seva ànima. Després d'importants llegats monetaris als hospitals de la Santa Creu, de la Misericòrdia i dels Infants Orfes, tots de Barcelona, fundà dos aniversaris, un a Santa Maria del Mar i l'altre al convent dels Carmelites Descalços de Mataró. Llegava a les seves nebodes, Teresa i Antònia Matheu i Esmandia, i Josefa Casanoves i Esmandia, dues-centes lliures a cadascuna. A la seva filla Maria Rosa, sis mil lliures de legítima. Nomenava hereu universal el seu fill Felip, substituint-lo, en cas de mort, per la seva filla Maria Rosa, les seves germanes Maria i Josefa, i especificava que en aquest cas Maria heretaria els béns de la ciutat de Mataró i rodalies i Josefa els de la ciutat de Barcelona. També fundà un fideïcomís que obligava que els béns passessin sempre de pares a fills. Nomenà tutors dels seus fills menors d'edat la seva muller Teresa, els seus cunyats Josep Matheu i Corbera i Gabriel Casanoves, els cosins Anton Francesc de Milans i Bonaventura de Milans, i l'ardiaca Esteve Vilanova.

A Mataró, pel que sembla, no hi va residir mai després de casat, ja que cap dels seus fills hi va néixer, i tots els seus negocis a la vila els portava el seu cunyat Josep Matheu i Corbera, que també vivia a la seva casa del carrer de Sant Josep, tal i com consta en el seu codicil de 1752:²² «Joseph Matheu y Corbera ha cuydat de ma hizienda y demes dependencias se me han offert en dita ciutat de Mataró ab la major aplicació, cuydado y activitat que jo podia desitjar».

Josep Esmandia va començar a comprar cases a Mataró i terres a Mataró i Argentona;²³ el 1741 compraria al seu cunyat, Josep Cantallops i Pellisser, una casa gran al carrer de Sant Francesc de Mataró, davant les muralles de mar, amb dos portals per magatzem i un portal per pujar al pis, i un camp de cinc quarteres a Argentona, a la Ramonera, partida pel mig pel camí ral de Mataró a Barcelona; el 1742 dues peces de terra a la vídua Elisabet Catà i Pi, una vinya de cinquanta jornals d'home²⁴ a la partida de Miró de Mataró i una vinya de 30 jornals a la riera de Cirera de Mataró; el 1744 compraria a Francesca Fontanals, vídua de Cabrera, un camp de quatre quarteres a Argentona, a la Ramonera; i, finalment, el 1747, compraria a Esperança Hugué, vídua de Barcelona, una vinya de set jornals a Argentona, al Pla de la Torre, prop de Can Boet.

El 1745 demanà permís a l'intendent general de Catalunya per poder conduir les aigües d'una mina, que era dels successors de Matas, fins a les esmentades terres, i l'any següent inicià les obres per construir una casa de camp en aquelles terres, que es coneixeria com a ca l'Esmandia.

En morir, el seu cunyat Josep Matheu féu redactar un inventari dels seus béns, que, com es veurà, eren prou importants i demostra la posició econòmica del difunt:²⁵

-«Unas casas ab tres portals obrints situadas en la Ciutat de Mataró, en lo carrer de Sant Joseph, y prop lo portal dit de Sant Joseph.

-Altre casa de un cos situada en dita ciutat de Mataró, en lo carrer de Sant Joseph, en los baixos de la qual es lo seller.²⁶

-Altre casa situada en dita ciutat de Mataró, en lo carrer dit lo Pou de Vall, que dona la porta al carrer de Sant Pere.

-Altre casa situada en la mateixa ciutat de Mataró, ab dos portals obrints lo un en la platja del mar, y lo altre al carrer de Sant Francesch de Paula, los baixos de la qual casa servexen de magatsem, y los dalts de llogaters.

-Una pessa de terra cituada en lo terme de dita ciutat de Mataró, en lo lloch anomenat lo Miró, plantada de viña de cavadura setanta jornals, poch mes o manco.

-Altra pessa de terra plantada de pins, situada en la riera de Cirera, de uns quaranta sinch jornals de home de cavadura, poch mes o manco.

-Altre pessa de terra situada en lo terme de Sant Julia de Argentona, en lo lloch dit lo cau de la guineu, de uns vuit jornals de home de cavadura, la maitat de ella de viña molt deruhida, y la altre maitat de ella herm.

-Altre pessa de terra situada en lo dit terme de Argentona, en lo lloch nomenat lo Pla den Moner, plantada de viña ab algunas oliveras, de cavadura uns trenta cinc jornals de home.

-Altre pessa de terra situada en lo terme de Mataró, en lo lloch nomenat Bera, sembrada de pins ab algunas oliveras, de cavadura de home uns sexanta jornals poch mes o manco.

-Item altre pessa de terra de regadiu situada en lo terme de Argentona, en lo lloch dit las Ramonedas, de sinch quarteras²⁷ y mitja.

-Item altre pessa de terra contigua a estas, en dit terme de Argentona, tambe de regadiu, de quatre quarteras de sembradura.

-Una casa ab sa terra de regadiu y molts arbres fruites, de sembradura quatre quarteras en dit terme de Mataró, en lo lloc anomenat torrent den Bova, vuy la horta de Santa Theresa.

-Altre pessa de terra de viña plantada, contigua a dita horta de Santa Theresa, y en dit terme de Mataró, de uns deu jornals de home de cavadura, poch mes o menos.

-Altre casa de camp dita la torre de Sant Felip Neri, en lo lloch dit los Morets, olim cap de home, al circuit de la qual se troba haveri una dotse quarteras de sembradura de regadiu ab sos arbres fruyters, sinquanta y dos jornals de cavadura de home poch mes o mesos de viña, y dos quarteras de sembradura terra camp».

La seva muller, Teresa Cantallops, moriria a Barcelona el 1755. Poc abans havia redactat el seu testament, en el qual demanava ser enterrada a Santa Maria del Mar, igual que el seu marit. Llegava a la seva filla, Maria Rosa, set-centes lliures de legitima i els seus vestits, i nomenava hereu universal el seu fill Felip Neri.²⁸

Felip Neri Esmandia i Cantallops

Felip Neri naixeria a Barcelona als voltants del 1722, ciutat on també viuria i moriria. De la seva vida, no en sabem moltes coses. Sabem que es casaria amb Eulàlia Terradellas i Matas, filla del mercader barceloní Francesc Terradellas.²⁹ Felip Neri succeiria el seu pare en el càrrec de receptor del Sant Ofici de la Inquisició i també era ciutadà honorat de Barcelona.³⁰ La seva germana Maria Rosa es casaria amb Josep Ferrer i Alemany, doctor en ambdós drets. El 1757, coincidint amb el matrimoni de la seva germana, aquesta li reclamà més diners per legítima que els que havien estipulat els seus pares. A tal efecte, s'inicià un plet a l'Audiència Civil del Sant Ofici de la Inquisició, però el 1763 s'arribà a un acord, pel qual Felip acordava pagar 8.374 lliures per drets de legítima.³¹ Per poder fer front a aquests diners, Felip es vengué un censal a la parròquia de Santa Maria del Mar de Barcelona, amb el qual hipotecà gran part de les terres que tenia a Mataró i Argentona.

En el moment de la mort de la seva mare, el 1755, Felip Neri vivia en el domicili familiar del carrer de la Barra de Ferro. Tot i això, alternava el domicili de Barcelona amb el de Mataró, on consta que vivia el 1769, encara que el 1793, any de la seva defunció, consta que vivia en un pis d'una casa de la Rambla de Barcelona.

El 1773 Felip Neri establiria tres còssos de casa a l'horta de les Esmandies, concretament al peu del camí del Mig, al ferrer Pau Ametller, Josep Rosés i Anton Mir.³² Aquestes cases foren venudes a Manuel Llauder el 1783, i s'anomenarien popularment les «cases del mig».³³

El 1785 es casaria la seva filla Felipa amb Josep Maria Brost i Anguiano, vescomte de San Jorge, capità d'infanteria i segon tinent de granaders de les Reials Guàrdies Espanyoles.³⁴ En els capítols matrimonials, Felip Neri donava a la seva filla 3.500 lliures i dues caixes novials.³⁵

Felip Neri redactà el seu testament el 24 de gener de 1790, i el donà clos al notari Josep Ubach, que el publicà el 1793, després de la seva mort.³⁶

Després de nomenar marmessors la seva muller, la seva nora Francesca Vieta,

Les Esmandies, costat de ponent. Anys 50.
(BONET, *Les masies del Maresme*).

la seva filla i el seu gendre, vescomtes de San Jorge, i el seu cosí germà Ramon Matheu i Esmandia, que era notari de Barcelona, manà ser enterrat en la capella del Sagrament del convent de Sant Francesc de Barcelona,³⁷ amb l'ordre que «me siga presa una butlla de difuns escrita en ella mon nom y posada dins la caxa y enterrat ab ella vestit de abit de Sn. Franco de Paula». Féu usufructuària la seva muller i la seva nora, sempre que es mantinguessin vídues, i nomenava tutors de la seva néta Ramona la seva muller, la seva nora, la seva filla Felipa i el seu marit, Josep Maria Brost, i, si aquests dos no hi fossin, els seus cunyats, Josep Terradellas i Josep Seguí. Finalment, nomenava hereva universal la seva néta, Ramona Esmandia i Vieta.

Els descendents de Felip Neri Esmandia

El fill i hereu de Felip Neri, Ramon Esmandia i Terradellas, devia néixer a Barcelona, que és on vivien els seus pares. Com el seu pare, en fer la majoria d'edat va prendre possessió del títol de ciutadà honorat de Barcelona. El 1785 va signar capítols matrimonials amb Francesca Vieta i Fornés, filla del metge Anton Francesc Vieta i Calopa, aleshores difunt, i de Maria Francesca Fornés i Llauder.³⁸ Felip Neri i Eulàlia feien heretament universal en el seu fill Ramon i en els seus descendents, reservant-se, però, 4.000 i 1.500 lliures, respectivament. D'altra banda, Maria Francesca Fornés, juntament amb la seva filla i hereva Maria Josefa, muller de Vicenç Freixes, doctor en drets i ciutadà honorat de Barcelona, feien donació a Francesca de 3.000 lliures i dues calaixeres amb les robes, que és el que havia establert el seu pare, Anton Francesc Vieta, en el seu testament. De Ramon no en sabem gairebé res més, tan sols que el 1790, quan el seu pare féu testament, ell ja era mort, i que estava enterrat en la capella del Sagrament del convent de Sant Francesc de Barcelona.

La seva filla, Ramona Esmandia i Vieta, seria l'hereva universal de l'avi Felip Neri Esmandia. El 1797, en el cadastre menor de Mataró, consta que posseeix dues cases al carrer de Sant Josep, una al carrer de Sant Pere de Mar, una casa a les Espenyas, vint-i-dues quarteres de vinya, dues quarteres i mitja d'horta, vuit quarteres de camp i vint-i-tres quarteres de bosc.³⁹ Sabem que a inicis del segle XIX es casaria a Barcelona amb Ramon de Vedruna i Vidal.⁴⁰ El 1825 Ramona Esmandia vendria les dues cases del carrer de Sant Josep, que constaven de quatre còssos en total, a Mus Valdé i Parera. El 1855 féu testament a Barcelona, tot i que esmenta que vivia a Mataró.⁴¹ Nomenava marmessors la seva nora Antònia Fiol, vídua del seu fill Mariano de Vedruna, advocat, i els seus fills Francesc de Vedruna, comerciant; Maria de la Concepció de Vedruna i el seu marit, Mariano Arnaldo, escripturari i propietari de Lleida; Anna de Vedruna i el seu marit, Mariano Arjol, advocat de Lleida; Francesc de Paula Martorell i de Salat, vidu de Mercè de Vedruna. Esmenta també una filla, Manuela de Vedruna, que estava casada amb Pedro Preciado, comandant del Regiment de Saboia, ambdós difunts. Nomenava hereu el seu nét Josep de Vedruna i Fiol. També té una filla, Joaquina de Vedruna, que és religiosa, i que el 1852 va entrar al convent de Carmelites Descalces de Mataró.

Mariano de Vedruna i Esmandia, fill primogènit de Ramona Esmandia, es va casar amb Antònia Fiol i Minguela, natural de Palma de Mallorca. El 1849, juntament

amb la seva mare, Mariano va establir un tros de terra de tres quarteres de la torre d'Esmandia a Ignasi Sala i Basany, comerciant de Mataró, sota entrada de 400 lliures i pensió de 45 lliures anuals.⁴² Aquests terrenys estaven a tocar del camí del mig. Mariano va morir al voltant del 1850, deixant un fill petit, Josep de Vedruna i Fiol, que seria l'hereu de l'àvia Ramona. Antònia Fiol, com a tutora del seu fill, es va veure obligada a vendre el 1863, per pagar uns deutes, a Domingo Malet i Pi, prevere de Santa Maria del Mar, una casa de dos còssos coneguda com la sinieta de Ca l'Esmandia, amb cinc quarteres d'horta i dues quarteres de vinya, que es trobava situada a tramuntana del camí de Mataró a Argentona.⁴³

Josep de Vedruna i Fiol havia nascut al voltant del 1841 a Barcelona. El 1866, vivint a Mataró, vengué la torre i les seves terres a Joaquim Asensio i Andreu, solter i propietari, veí de Barcelona.⁴⁴ Aleshores, la torre tenia unes vint quarteres d'extensió, i vengué també els censos que pagaven la fàbrica de blanqueig Busqueta i Sala. El preu global de la venda fou de 30.000 escuts:

«Toda aquella casa conocida por casa Smandia o de Vedruna, junto con el terreno que la circuye, el que tiene de extensión unas veinte quarteras poco mas o menos, parte regadio con naranjos y árboles frutales, y parte secano con algarrobos, situado todo en el termino de esta ciudad, lindante de por junto por oriente parte con D. Salvador Ros, parte con Dª Josefa Oriol Dumont de Matas y parte con Juan Puig y Bruguera; por medio día parte con este último y parte con el camino llamado del mitx, que de esta ciudad conduce a Cabrera y San Ginés de Vilasar; por poniente con el torrente llamado de casa Smandia o den Mas, y por cierzo con la carretera que de esta ciudad dirige a Argentona y Granollers, y además todos sus anejos y dependencias, junto con la mina y aguas que a la misma propiedad corresponden y se recogen en la mina construida en el punto llamado el Miró,⁴⁵ des del que por una cañeria de conducción van dirigidas a la titulada propiedad y al aljibe que se encuentra al frente de la casa, a la que apenas llegan hoy día por encontrarse dicha mina obstruida y ser necesarios algunos trabajos y reparaciones que faciliten su paso.

Los dos censos con su dominio directo, el uno de cuarenta y cinco libras y el otro de treinta y tres libras, sumando en conjunto setenta y ocho libras, iguales a ochenta y tres escudos, doscientas milésimas, que cada año en los días catorce y treinta de mayo respectivamente presta actualmente la razón social Busqueta y Sala, por razón del terreno de tres quarteras y un quinto, poco más o menos, donde tienen establecido el blanqueo, cuyo terreno linda a oriente y cierzo con el arriba mencionado, por medio día con la citada carretera que conduce de esta ciudad a Cabrera y por poniente con el también citado torrente llamado de Smandia».

Després de més d'un segle, la torre deixava de pertànyer als Esmandia. Cinc dies després, Joaquim Asensio prengué possessió de la torre: «Abriendo y cerrando el propio señor Asensio la puerta principal de la casa y esparcido por los cuatro puntos cardinales de las tierras, yerba y un puñado de tierra que ha tomado de las mismas, todo en señal de la verdadera posesión que se le ha dado».⁴⁶

EL CASAL

La compra dels terrenys

La torre, feta edificar per Josep Esmandia, configurava uns terrenys que fins al 1840 estaven situats a cavall d'Argentona i de Mataró, a la zona coneguda pels Morets, Campdomà o sota el molí de vent.⁴⁷

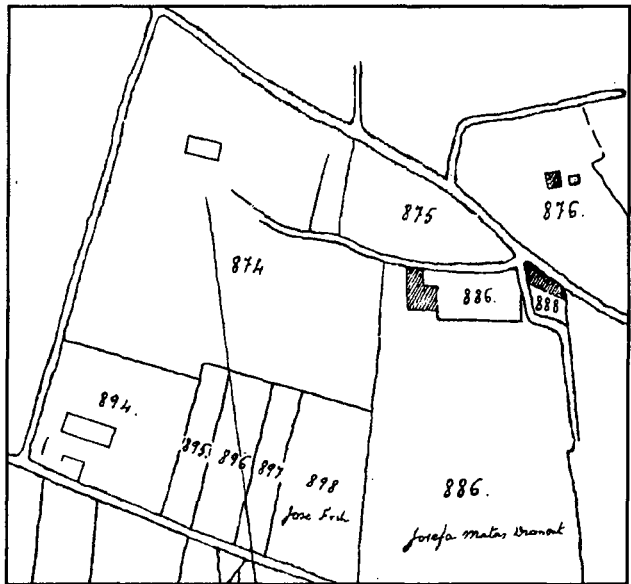
Les terres on s'edificà la torre, foren comprades al llarg de tres generacions. Miquel Esmandia, a mitjan segle XVII, inicià les compres de terrenys en la zona. Mercès al document de venda de censal, fet per Felip Neri Esmandia a l'església parroquial de Santa Maria del Mar el 1763, pel preu de 8.002 lliures i pensió anual de 330 lliures, que hipotecava les terres de l'heretat, podem saber quines peces de terra tenia i quan foren adquirides.⁴⁸

Miquel Esmandia començà a adquirir terrenys en aquesta zona. El 1655 comprà a Joan Roig de la Peña una vinya de vint-i-cinc jornals a Argentona, als Morets; el 1659 comprà a Margarida Major i Viladrau una petita vinya de dos jornals a Argentona, a la Pola; el 1660 comprà als hereus d'Agustí Guindó, candeler de cera de Barcelona, una vinya de trenta jornals a Mataró, a Campdomà; finalment, el 1669, comprà també a Margarida Major i Viladrau una vinya de sis jornals a Argentona, a la Pola.

El seu fill, Miquel Esmandia i Hospital, adquirí dues terres. El 1697 comprà als hereus de Francesc Testodi, pescador de Mataró, una vinya de dos jornals a Argentona, als Morets; i el 1721 comprà a Anton Gusi, notari de Mataró, una vinya de deu jornals a Argentona, als Morets.

Josep Esmandia i Milans féu un impuls definitiu d'adquisició de terrenys en el sector i, finalment, construí la torre. El 1723 comprà a la vídua Maria Gener una vinya de quatre jornals i una altra de sis, ambdues a Argentona, als Morets;

Detall de la finca de la torre (874) i de la sinieta de les Esmandies (876). (AHCM, Fons Municipal, plànol del cadastre de 1851).

el mateix any comprà a Francesc Colomer, negociant de Mataró, una vinya de cinc jornals a Mataró, sota el molí de vent; el 1743 comprà a Fèlix Dorda, regidor perpetu de Mataró, una vinya de vint-i-cinc jornals entre Mataró i Argentona, als Morets; el 1745 comprà als hereus de Rafael Serra, pagès d'Argentona, una vinya de quinze jornals a Argentona, sota el molí de vent; també al seu cunyat, Josep Matheu i Corbera, una terra erma de cinc jornals a Mataró, a la Pola; a Josep Martí, hortolà, una vinya de dues quarteres a Mataró, sota el molí de vent, i a Josep Puig, corder de Mataró, una vinya i bosc de vuit jornals; i el 1746 comprà a Ignàsia Tarragó i Bòria una vinya de set cortans a Mataró, sota el molí de vent.

Finalment, el 1747,⁴⁹ Josep Esmandia compraria el terreny on edificaria la torre.⁵⁰ Concretament, comprava a Antoni Rosselló, adroguer de Mataró, dues peces de terra i la mina. La primera era una horta amb arbres fruiters, d'unes quatre quarteres, situada a Mataró, anomenada la peça dels olivers, on hi havia un barri, una caseta i un safareig:

«Totam illam petiam terra hortiva cum diversis arboribus frugiferis in illa plantatis, continentem inse quator quarterias frumenti seminare parum plus vel minus, unacum suo sepimento, domuncula et piscina, vulgo ab son barri, caseta y safareig, cum introhitibus, exitibus, juribus et pertinetys suis universis, quam ego habeo et possideo in termino dicta civitatis Mataronis in loco dicto lo Torrente den Bova, nominatam la Pessa dels Olivers».

És de destacar que aquesta horta afrontava a ponent amb un camí que s'anomenava «dels gitanos». L'altra era una vinya de quinze jornals d'home, situada a Mataró, prop del camí del mig. També li comprà la mina i els conductes d'aigua que arribaven al safareig. El preu global que pagà fou de 1.000 lliures.

La seva construcció

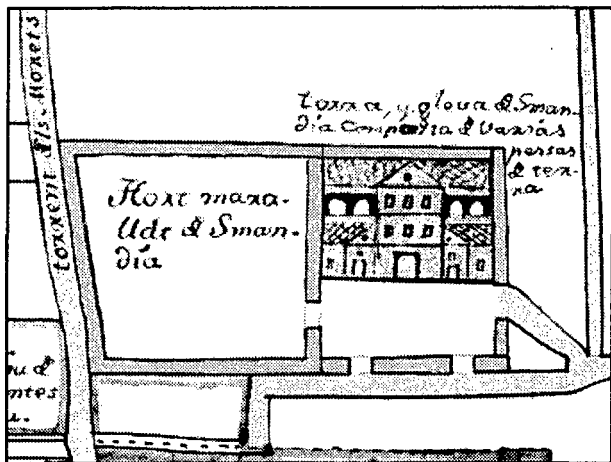
A finals del 1745 o inicis del 1746, Josep Esmandia publicava un plec de condicions per construir la torre a l'horta que havia comprat, el qual es troba reproduït en l'apèndix.⁵¹ Entre les condicions, destacava que totes les obertures haurien de ser de pedra picada, així com les quatre cantonades; que les parets haurien de ser de tàpia, de tres pams de gruix, excepte la de tramuntana, que hauria de ser una mica més ampla. Especificava el preu de totes les feines: parets de rajola, voltes de rajola, arrebossats, teulada amb ràfec,... L'obra havia d'estar acabada fins a les golfes l'estiu del 1746, i en la seva totalitat l'abril de 1747, i es pararia a la tardor per permetre la verema.

La torre al segle XVIII

La capella fou construïda i posada en ús des de la construcció de la torre, ja que en l'inventari de Josep Esmandia, del 1752, ja és oberta al culte. També el *Directorio del Parrocho*, fet pel rector Damià Sumalla el 1780, en esmentar les capelles públiques de la parròquia, esmenta la de la «torre de n'Esmandia».⁵²

Detall de les Esmandies a cavall dels segles XVIII i XIX. (AHCM, Fons Municipal, plànol del marquesat de Moja).

Mercès a dos inventaris del segle XVIII, el de Josep Esmandia i, especialment, el del seu fill Felip Neri, ens podem fer una idea de la seva estructura, el seu ús i el seu utilitatge. Així, utilitzant el de Felip Neri, fet el 1793, podem fer un breu repàs de les estances que hi havia;⁵³ a la planta baixa

hi havia l'entrada; en el pis hi havia dues sales –la gran i la petita–, dues estances i la cuina en la part de l'hort (ponent), i dues estances a la part de Mataró (llevant); i al segon pis unes golfes, dues estances i un rebost en la part de l'hort, i dues més en la part de Mataró. Tot i que no s'esmenta, en la part de Mataró hi havia l'escala que encara es conserva, fet que explica que hi hagi una estança menys.

Com es veu en la reproducció del dibuix fet a cavall dels segles XVIII i XIX, existent en el plànol del marquesat de Moja, en la part de llevant hi havia un gran hort tancat amb parets, que en el text esmenta com a «hort murallat de Smandia».

El 1867, després de comprar-la, Joaquim Asensio fa reparacions a la torre, ja que estava força malmesa, igual que la mina. Les obres, les fa el mestre Gaspar Collet, per un import total de 259 escuts.

La capella

A la planta baixa, en la part de llevant, hi havia situada la capella, pel que sembla, profusament decorada amb pintures d'Antoni Viladomat i Manalt. El retaule estava format, segurament, per una gran pintura i dues més petites als laterals, una d'elles sobre la porta de la sagristia. Pel que sembla, el quadre principal era, a finals del segle XVIII, una marededéu dels Dolors. Un detall d'aquest inventari ens dona el següent:

- «Primo tres casullas y los demes ornamentos de dir missa.
- Item un Sant Joseph.
- Item un Sant Christo.
- Item altre Sant Christo en la capella ab un quadre de Nra. Sra. De las Dolors.
- Item sis candeleros de fusta usats.
- Item una creu.
- Item un apagador.
- Item dos gerros per flors.

Item quatre quadros molt usats.
Item dos vanos de fusta pintats de obscur.
Item un arrodillador».

Les Esmandies passa a propietat municipal

Joaquim Asensio i Andreu moriria el desembre de 1867, i nomenava hereus de confiança els senyors Taulina, Caparà i Gualba. Després d'un plet amb els familiars d'Asensio, la finca s'adjudicà finalment als germans Mariano, Antoni, Magdalena, Isabel i Angelina Andreu i Cabanellas. Magdalena moriria el 1910, Isabel el 1915 i Mariano el 1918. Després de diverses cessions entre els germans, la finca se l'adjudicà en la seva totalitat Antoni Andreu i Cabanellas, i en morir, el 1929, la llegà als seus fills Margarida i Antoni Andreu i Martínez. Margarida morí sense testar el 1951, i la totalitat de la torre passà al seu germà Antoni. El 1973 la finca es va inscriure a la societat mercantil Smandias SA, representada per Antoni Maria Andreu i Marfà, fill de l'anterior.

A partir dels anys 70, la pressió immobiliària a Mataró i, en concret, al barri de Peramàs-Esmandies, amenaçava el casal. La seva propietària, Smandias SA, demanà llicència d'obres i li fou concedida. Davant la greu amenaça, el 1975 Òmnium Cultural demanà al Consistori que salvés la masia i, poc després, l'Associació de Veïns lliurava moltes signatures en el mateix sentit. L'octubre de 1976 la propietat començà la tala dels arbres dels jardins, això provocà que el moviment veïnal es mobilitzés i es fes una manifestació fins a l'Ajuntament. El Pla General de 1977 va incloure les Esmandies i els seus jardins com a zona verda, impeding que s'edifiqués, i alhora el consistori va iniciar la incoació d'un expedient per declarar les Esmandies com a Bé Cultural d'Interès Nacional. El març de 1980, el director general del Patrimoni Artístic publicava al BOE la incoació de l'esmentat expedient.⁵⁴

Finalment, l'octubre de 1980, en ple municipal, el consistori acordava la compra de les Esmandies i els seus jardins, que es valorava aleshores en quaranta milions de pessetes, sobretot per compensar l'edificabilitat potencial que tenia. El dimecres 29 d'octubre de 1980, la propietat lliurava les claus del casal al regidor Joan Bonamusa que, després d'una primera inspecció, constatava que es trobava força malmès, tot i que conservava tota l'estructura interior i exterior intacta.

La torre en l'actualitat

El casal és un edifici de tres cossos perpendiculars a la façana, amb dos pisos d'alçada, de planta quadrada i amb teulada a quatre vessants. La planta baixa, però, incorpora un cós més als costats laterals i un altre a la part de tramuntana, per dessota del pati de l'actual entrada principal a la ronda O'Donnell. Això es pot veure molt bé en la planta que adjuntem, obra de Lluís Bonet i Garí.⁵⁵

Exteriorment, es veu molt bé la categoria del casal, amb totes les obertures exteriors de pedra picada i de dimensions molt considerables. La part que conserva

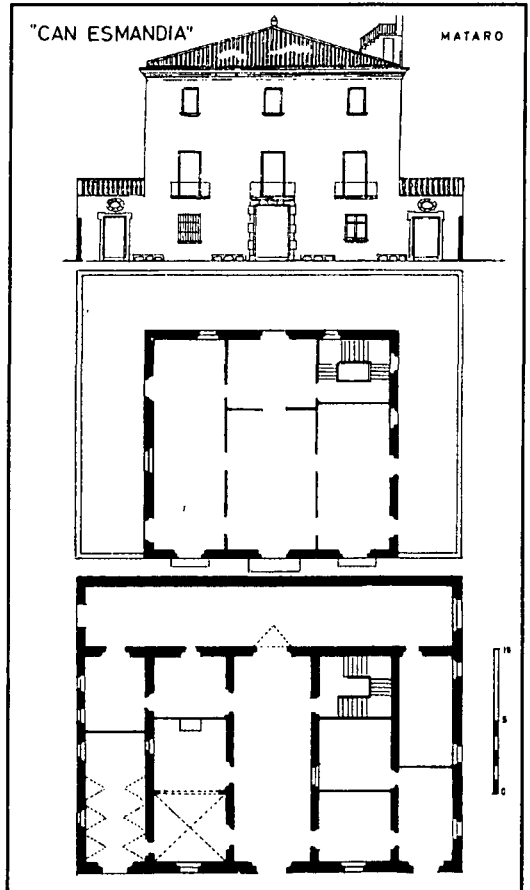
Planta de les Esmandies.
(BONET, *Les masies del Maresme*).

més palpable l'estructura del segle XVIII és la planta baixa, amb una bonica entrada amb volta catalana de rajola i un magnífic celler en un immens cós posterior, de prop de 25 metres de llargària, que actualment està dividit en tres estances, també cobert amb volta catalana de rajola. En l'espai central del celler hi ha una impressionant font, de bonica pedra picada, que es valia d'una petita part de la gran quantitat d'aigua que arribava a la finca de la mina, i que omplia el safareig i regava les seves terres. També, des d'aquesta planta baixa, una senyorial escala puja a les plantes superiors. En el cós de ponent de la planta baixa, amb entrada des de l'exterior de la façana que dona al carrer del pintor Marià Andreu, es conserva encara la capella, amb la seva petita sagristia al darrera, tot i que, evidentment, no té culte en l'actualitat.

El primer pis, el senyorial, conserva una bonica sala amb unes grans portes amb motlures de fusta, i el pis superior té la teulada oberta per la part central de les quatre crugies, que permet l'entrada d'il·luminació.

Després de diferents fases de reforma, ara les Esmandies es troba en força bon estat, i està previst que enguany es facin algunes obres de rehabilitació més. El que reclamariem és que s'endrecés la façana, amb un estuc adient a la categoria de la casa, i que es tornés a omplir el magnífic safareig del carrer del pintor Marià Andreu, tot posant, si de cas, una reixa que s'avingui amb el casal.

A hores d'ara (setembre de 2006), el casal està ocupat en la seva totalitat per entitats cíviques, socials i educatives de la ciutat i de la comarca. Concretament, en la capella té els despatxos l'esplai Garbí, en el primer pis l'Associació de Veïns, i en la planta superior la FAPAC i el Moviment Educatiu del Maresme.

LA MINA

La mina que portava aigua a la torre havia començat el seu camí el 1715, quan l'intendent general de Catalunya establí en emfiteusi a Josep Berenguer, sastre, i a Segimon Ros, ciutadans de Mataró, la facultat per buscar i conduir l'aigua que fos necessària fins a les seves propietats. El 1720 Segimon Ros cedí els seus drets a Josep Berenguer, que inicià els treballs per buscar l'aigua i conduir-la mitjançant una mina fins a la superfície, en terrenys d'Anton Soley, negociant de Mataró. El 1733 Berenguer cedí la meitat de l'aigua que sorgia a Esteve Matas, mercader de Mataró; es signà una concòrdia que estipulava que Matas pagaria a Berenguer 560 lliures en concepte de les despeses que havia sufragat, s'obligaven a construir una caseta en el punt de sortida, amb dos panys a la porta, dels quals cadascun d'ells guardaria una clau, i farien dues aixetes d'on sortiria la mateixa quantitat d'aigua, que cadascú conduiria on li semblés bé:

«A comuns gastos de las dos pars en la boca de la dita mina y puesto assenyalat, se haze de fer y fabricar una caseta ab una sola porta y dos sols panys distints y separats, tanint cada un un pany sa propia clau, una de las quals tinga en son poder lo dit Joseph Berenguer y la altre lo dit Esteve Matas a fi i affecta que lo un no puga entrar sens lo altre dins de la dita caseta haont se deu posar y paredar una pica de pedra ajust nivell que rebia tota la aygua que naix y discorra y naxerá y discorrerá per la dita mina y en la matexa pica fersa dos iguals forats ajust nivell quiscun, afforrats o fabricats de aram o bronse o de altre millor modo que a las ditas sos pars apareguia, per evitar ara y en lo esdevenidor tota cautela, dol y frau en la dita igual divissió, y quedant la dita aygua per dits dos forats, igualment dividida, sie licit a cada una de las ditas dos parts valersa de la mitat de la dita aygua, que respectivament los tocara del millor modo que cada un de ells los aparexará y voldrà quedant la una mitat de aygua tant en lo us com en sa propietat per lo dit Joseph Berenguer y la altre mitat per lo dit Esteve Matas tot dol y frau cessant».⁵⁶

El 1735 Josep Berenguer venia la seva part de mina i l'horta, on s'edificaria la torre d'Esmandia a Antoni Rosselló, adroguer, qui, alhora, ho vendria a Josep Esmandia, com hem vist, el 1747. Josep Esmandia també compraria als hereus d'Esteve Matas els drets sobre la mina, i aconseguiria, per tant, tot el seu control.

El 1746 Josep Esmandia treia un plec de condicions per construir una canonada des de la caseta on sortia la mina fins a la seva torre, amb una distància una mica inferior al quilòmetre, el qual es reproduceix a l'apèndix;⁵⁷ poc després se li concedia llicència de l'intendent general de Catalunya per poder conduir aquestes aigües mitjançant conductes soterranis, i pagant les despeses i els danys ocasionats als propietaris de les terres per on passés.⁵⁸

El gener de 1745, els miners Salvador Boada, Narcís Boada i el mestre de cases Simon Burgés signaren contracte amb Esmandia i Rosselló per construir un tros de mina, de tres pans d'ample i vuit d'alt, per arribar a l'últim pou que hi havia fet.

Enric Subiñà i Coll

NOTES

- 1.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, Llibres sacramentals, Batejos, 14 de febrer de 1616.
- 2.- Arxiu Corona d'Aragó (=ACA), Arxiu Notarial de Mataró (=ANM), Testaments segle XVII, Sig. 1650 (3 de juliol de 1676).
- 3.- ACA, ANM, Testaments 1680-1699, Sig. 1665 (14 de juliol de 1682).
- 4.- Els Milans bastiren el seu casal a la riera d'Arenys de Mar, que encara es conserva.
- 5.- JOAN GIMÉNEZ, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment* (Mataró, 2001), 598-599.
- 6.- JOAQUIM LLOVET, *Mataró, 1680-1719: El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment* (Mataró 2002), 213.
- 7.- LLOVET, *Mataró, 1680-1719*, 102 i 116.
- 8.- PERE MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808* (Mataró 1973), 50.
- 9.- MOLAS, *Op. Cit.*, 185.
- 10.- ARMAND DE FLUVIÀ, «Marquesat d'Esmandia», *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. X (Barcelona 1987), 179.
- 11.- FRANCESC MIRALPEIX I VILAMALA, *El pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): biografia i catàleg crític* (Girona 2004), Tesi Doctoral, 289.
- 12.- Arxiu Històric Comarcal de Mataró (=AHCM), Fons Municipal, AH-057-01, *Apeo* 1716.
- 13.- Hauria de dir Joan Puigbò, sastre, enlloc de carmelites descalços, que ocupaven l'actual parròquia de Sant Josep.
- 14.- Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (=AHPB), notari Pau Cabrer (877/31), 11 de juliol de 1724.
- 15.- Es casaria amb Gabriel Casanoves, corredor d'orella de Barcelona.
- 16.- Els Cantallops era una família important. El pare de Teresa era el mercader Salvador Cantallops i Baró, que s'havia casat el 1699 amb Teresa Pellicer, filla de Pau Pellicer, mercader de Sant Feliu de Guíxols. Els vincles matrimonials eren força sòlids, com ho demostren els cunyats de Teresa Cantallops, que eren Josep Pi, botiguer de teles de Barcelona, i Rafael Vidal i Anton Llobet, notaris de Barcelona.
- 17.- El carrer, també anomenat carrer d'en Novell, es troba situat entre el convent de Santa Caterina i la parròquia de Santa Maria del Mar, a tocar del carrer Mercaders.
- 18.- MIRALPEIX, *El pintor Antoni Viladomat*, 288. Revisats els assentaments dels llibres de baptismes de Santa Maria de Mataró, s'han localitzat dos germans de Miquel Esmandia i Hospital que, en néixer, se'ls posà de nom Josep; un, nat el 31 de maig de 1643, fill de Miquel Esmandia i Mariàngela Claussell, i l'altre, nat el 31 de març de 1661, fill de Miquel i de Marianna Hospital. També s'apunta que Miquel i Josep tenien un germà anomenat Didac. Tot sembla indicar que Didac no era germà seu, ja que no consta ningú amb aquest nom batejat a Mataró, fet que ens fa pensar que es tractaria d'un oncle o d'un cosí (potser germà de la pròpia muller de Viladomat).
- 19.- RAFAEL SOLER I FONRODONA, «Notes sobre la procedència mataronina d'unes teles de Viladomat», *VII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1991), 85-88.
- 20.- MIRALPEIX, *El pintor Antoni Viladomat*, 290.
- 21.- AHPB, notari Sebastià Prats, testaments 1744-1758 (21 de gener de 1751).

- 22.- AHPB, notari Sebastià Prats, testaments 1744-1758 (12 de juny de 1752).
- 23.- AHPB, notari Ramon Serra, 23 d'agost de 1769. Venda d'un censal de 3.017 lliures feta per Felip Neri Esmandia a les carmelites descalces de Barcelona.
- 24.- El jornal d'home, a Mataró, tenia aproximadament entre 500 i 750 m².
- 25.- AHPB, notari Sebastià Prats, inventaris, 21 de juliol de 1752.
- 26.- A dins hi havia 14 bótes, amb una capacitat de dues-centes càrregues en total, dues premses de dos cargols amb banc de pedra, una premsa d'un cargol, un cup gran, i molts altres estris.
- 27.- La quartera tenia una extensió de 2.448,25 metres.
- 28.- AHPB, notari Sebastià Prats, testaments 1744-1758 (18 de juliol de 1755).
- 29.- Francesc Terradellas era fill de Josep Terradellas, adroguer de Vic. Tenia quatre fills, un comerciant, un jesuïta i dos cadets del regiment d'Infanteria de Navarra, i tres filles, casades amb Pere Ballescà, metge, amb Francesc Saguí, comerciant, i amb Felip Neri Esmandia. (Testament de 21 d'abril de 1757 davant del notari Sebastià Prats).
- 30.- El títol de ciutadania honorada de Barcelona passava a tots els fills masculins de qui els ostentava, en el moment en què arribaven a la majoria d'edat.
- 31.- AHPB, notari Josep Antoni Cassani, concòrdies 1759-1763 (28 de juny de 1763).
- 32.- ACA, ANM, notari Josep Torras i Vieta, sig. 867 (15 de juliol, 18 de juliol i 15 d'octubre de 1773).
- 33.- ENRIC SUBIÑA I COLL, «La torre Llauder. La masia i els seus propietaris», *XV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1999), 89.
- 34.- Era fill dels difunts Josep Brost i Varona i Antònia Anguiano i Amada, vescomtes de San Jorge. El 1790 ja era tinent coronel d'Infanteria i primer tinent de Reials Guàrdies d'Infanteria Espanyola.
- 35.- AHPB, notari Francesc Claramunt, 14 de març de 1785.
- 36.- AHPB, notari Josep Ubach, 13 de febrer de 1793.
- 37.- Aquest convent estava situat on actualment hi ha la plaça del Duc de Medinacelli, molt a prop del passeig de Colom.
- 38.- AHPB, notari Francesc Claramunt, 14 de març de 1785. Maria Francesca Fornés i Llauder era filla de Josep Fornés i Llorell i de Teresa Llauder i Isern, la qual, alhora, era la pubilla de Josep Llauder i Tomàs i d'Eulàlia Isern. Josep Llauder era de la branca dels hereus dels Llauder, important família mataronina.
- 39.- AHCM, Fons Municipal de Mataró, cadastre menor 1797.
- 40.- Ramon de Vedruna era fill del cavaller Llorenç de Vedruna i de Teresa Vidal i Orriols.
- 41.- AHPB, notari Ramon Taxonera, 1855.
- 42.- AHPB, notari Ramon Marzolà, 14 de març de 1849. S'hi va construir el blanqueig de Busqueta i Sala.
- 43.- Aquest camí actualment és el carrer d'Isern, i la casa tocava a l'actual camí de la Geganta.
- 44.- AHCM, notari Patrici de Xammar, 7 de gener de 1866.
- 45.- El Miró estava situat on actualment hi ha el Nou Parc Central.
- 46.- AHCM, notari Patrici de Xammar, 11 de gener de 1866.

- 47.- Recordem que els molins de vent de Mataró estaven situats al capdamunt de Turó, conegut avui dia com d'en Boada, a sobre del carrer Pirineus.
- 48.- AHPB, notari Joan Antoni Cassani, 23 d'agost de 1763.
- 49.- Tot i que aquesta és la data de protocolització de l'escriptura de compra, segur que la compra es formalitzà abans, no més tard de 1745 o inicis de 1746, ja que a l'estiu d'aquest darrer any el contracte de construcció de la torre preveia tenir-la força avançada.
- 50.- AHPB, notari Sebastià Prat, 29 de novembre de 1747.
- 51.- Arxiu particular 1746. Document 1.
- 52.- ROSER SALICRÚ I LLUCH, «El directori del párroco de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle XVIII: Santa Maria de Mataró», *Fulls/30 del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró* (Mataró 1988), 19.
- 53.- AHPB, notari Josep Ubach, 14 de març de 1793.
- 54.- Finalment, a finals dels noranta, la Generalitat denegà l'expedient, i actualment està catalogat com a Bé Cultural d'Interès Local.
- 55.- LLUÍS BONET I GARI, *Les masies del Maresme* (Barcelona 1983), 448.
- 56.- ACA, ANM, notari Josep Simon, 25 de setembre de 1733.
- 57.- Arxiu particular, 21 de gener de 1745.
- 58.- Arxiu particular, 29 de gener de 1745.

- APÈNDIX -

DOCUMENT 1

Qualsevol persona que vulla obligarse a pendre a preu fet en fer y treballar aquella casa de camp que vuy queda Principiada ab los fonaments fins a la cara de la terra, en la horta del Sr. Joseph Smandia, dita de San Felip Neri, dirà lo que vol de preu per cada cana superficial de parets y altres generos de obra de mans tant solament, donant lo Sr. Smandia tots los materials posats al peu de la obra, haont pugan descarregar las carretas.

1. Primerament per cada cana superficial que fabricaran de Paret de Pedra desde dits fonaments fins a la alçada haont se abrá de cubrir la casa contant lo buit per ple de portals, balcones, finestras y demes oberturas en los quals deurá' lo impresari asentar la Pedra Picada que deurá picar a son compta ab las motlluras de goletas regulars que se li dirá y tambe picar y asentar las Pedras Picadas per las Quatre cantonadas de dita casa naixent esta desde lo pisó dels tarrats donant la Pedra escalabornada dit Sr. Smandia de la mateixa qualitat que la que vuy se troba en dita fabrica y asentar los marchs tots vestiments de qualsevol obertura, portas, balcones, reixas y baranas, se li pagarà per dit Sr. Smandia a per cada cana en inteligencia que las quatre parets foranas de la casa fins a cobrir y las dos interiors que dividiran los cosos fins a la alsada del primer piso deuran ser de tres palms de gruix a excepció de la paret que dona a tremuntana, pues esta abrá de tenir tres palms y un quart fins al primer sostre, posant dins de ellas los canons y aquaductos necessaris per conduir las ayguas de las tauladas, fent en totas las oberturas revoltons de obra cuyta en lloch de solas y tot lo demes pertaïent a mestre de casas.

2. Que per cada cana superficial de tapias de terra que se deurán fer per pujar las dos parets interiors des del primer pis fins a cubrir dita casa se pagarà per dit Sr. Smandia a ç² en las quals deurà lo impresari obrir portals, assentari los marchs y formar las brancaladas de obra cuyta segons voldrà dit Sr. Smandia.

3. Que per cada cana superficial de Paret de rajola dobla que se avra de fer per la divisió dels quartos o pessas, que donar a la entrada y demes dels baixos de dita casa o altrament en qualsevol part de ella se pagarà per dit Sr. Smandia a ç contant lo buit per ple, assentant los marchs, portas, o vestiments o fer los portals de rajola dobla en cas de volerlos dit Sr. Smandia.

4. Que per cada cana superficial de voltas de rajola dobla o melindros que se aurá de fer per los tarrats se pagarà per dit Sr. Smandia a ç fent així mateix sobre ditas voltas los carrerons neseraris per no carregar sobradament ditas parets.

5. Que per cada cana superficial de tabichs o envans de rajola sensilla se pagarà per dits Sr. Smandia a ç per cana, no contant lo buit per ple dels portals y oberturas que se abran de fer en las quals deurá lo impresari asentar los marchs que se li donaran.

6. Que per cada cana superficial de voltas de rajola sensilla doblats que se oferesca fer se pagarà per dit Sr. Smandia a ç.

7. Que per cada cana superficial de rebosats y emblancats de las parets de dins la casa se pagarà per dit Sr. Smandia a ç no contant³ lo buit per ple.

8. Que per cada cana superficial de rebosats de parets foranas que deuran ser remolinadas y perfilats los cantons y oberturas de portals y demes, se pagarà per dit Sr. Smandia a ç contant lo buit per ple.

9. Que per cada cana superficial de teulada de dita casa ab son rafach del modo que se li previndrà, ab tortugada o altrament tapadas y enmortaradas las bocas de las teulas de dita teulada se pagarà per dit Sr. Smandia a ç havent de ser coberta la casa a quatre bassans, llata per canal menos los tres quartos que donaran a ponent que tindran de ser coberts ab cayrons emblancats.

10. Que per cada cana superficial de enrejolats de cayró y mahons de la mida sels donarà, que se faran en dita casa y tarrats se pagarà per dit Sr. Smandia a ç ben entes que tot an de ser enrajolats per punta y fent en los terrats aquell pa que se nesecitia y se li dirá.

11. Sapia lo impresari que será de sa obligació asentar y paredar totes las bigas, jaseras y demés que se oferesca per sostras y tauladas, subministrarli dit Sr. Smandia lo fuster per que li ajuda a un cap.

12. Tot lo demes de gastos que pujan oferirse de entenas, fusta y llibans per vestidas y altres cosas neserarias per ferse las ditas obras, com son palas, cabaços y demes, menos los materials deurá ser a costas y expensas del impresari, sens que per ningun motiu dega lo Sr. Smandia pagar ni donar cosa alguna.

13. Item sapiga la persona que pendrà ditas obras que se obligara en fer las totes ben treballadas y deixarlas acabadas a tota perfeccio y a satisfaccio del Sr. Joseph Matheu y Corbera, que tindrà facultat de ferlas reconeixer per aquells mestras y oficials que li apareixará y trobanse en alguna cosa defechtuosas deurá dit impresari esmenar y ser responsable de qualsevol dany o perjudici que puga seguirse al dit Sr. Smandia.

14. Sapia lo impresari que tindrà obligació de amarrar las cals y fer tot lo morte a sas costas.

15. Que lo import de dita feina lo anirà satisfent dit Sr. Smandia a proporció del que se anirà treballant, y será fet y en estar finida se farà una puntual averiguació de las canas que constarà de cada especie de obra y se ajustarà lo compte del que abra pagat a bon compte y complirà la paga de son enter valor als preus a que será convingut.

16. Sapia lo impresari que deurá començar las ditas obras, des de luego que será fet lo ajust y preu fet, y tenirlas fins a sostra de golfa per tot lo dia 14 de agost proxim vinent del corrent any 1746, en lo qual dia se pasará la dita obra, y no se tornarà a treballar fins luego

de eses passadas las varemás y de estar fins lo dia 24 de desembre següent tindrà de eser coberta la casa y conclosa y perfeccionadas totas las obras referidas per tot lo abril de 1747.

17. Sapia lo impressari que deurà donar y prestar idoneas fianças ben vistas al dit Joseph Matheu y Corbera las quals quedaran obligadas a son principal en tot lo que expresa la present tabba y en pagar qualsevol dany que puga sobrevenir a dit Sr. Smandia per falta de cumpliment, així en la bondat de la obra⁴ fins sia habilitada per las presonas que se anomenaran en lo qual dia promet dit Sr. Smandia donar la entera satisfacio.⁵

18. Finalment respecte de expressar lo cap. 1° que la pedra que se haurà de picar seria a carrech del impressari, unint lo import de est treball a las canas de paret, donant dit señor Smandia las pedras escalaboradas, declaro ab lo present cap. 18 no tenir de entendre-se aixis, si que se pagarà al dit impressari per dit señor Smandia a ç per cada cana lineal de pedra picada de las 158 [lliuras] que poch mes o menos se considera entrarà en dita casa donant dit Smandia la pedra axi com hix de la pedrera y posada en obra de la mateixa qualitat de la partida que ja está escalabornada, tant en ser tinenta o forta com altrament la qual pedra deurà esser picada ab las motlluras de goletas regulars que se li dirà.

Qui vulla dir que hi diga aquí mes barato o a menos preu se posarà se lliurarà.

Mestre Lloari Vila y sos companys no pratenan ninguna cosa ab dita fabrica per ser tant puntual.

NOTES

- 1.- Ratllat: «posar de son compte».
- 2.- Representa la simbologia del sou, com a unitat monetària, tot i que no hi ha hagut import.
- 3.- Ratllat: «ple per buit».
- 4.- Ratllat: «com en qualsevol accident que esdevinga en ella».
- 5.- Ratllat a sota: «Qui vulla dir que hi diga, que aquí mes barato o a menos preu se posarà, se li lliurarà».

DOCUMENT 2

Qualsevol persona que vulla entendre en fer y construir una canonada, que se deu fabricar comensant en la pessa propia del Sr. Joseph Matheu y Corbera, altre dels Regidors perpetuos de la present Ciutat de Mataró, que se troba plantada de pins sobre lo marge que divideix las del Barri de Joseph Smandia, al endret de la taula Rodona o llotjeta, fins a la porta de la mina comuna del Sr. Antón Rosselló y de dit Smandia, per línea recta, que tindrà de distancia dos centas y seixanta canas,¹ y desde dita porta de mina fins al rech dels molins de la ciutat, al endret ahont comensa anar descuberta la aygua de dits molins, tambe per línea recta, que tindrà de distancia tres centas cinquanta y quatre canas,² ab la qual canonada se hauran de conduir las ayguas de dits molins de la Ciutat y la que es propia del referit Smandia de la mina que te per indivis ab lo expressat Sr. Rosselló, fins a la mencionada pessa de terra plantada de pins propia del Sr. Joseph Matheu y Corbera y al endret de sobre la referida taula rodona o llotjeta, a fi de que ab ellas puga regar las terras que posseheix en lo resinto de son barri lo dit Smandia ho lliurarà a la persona que mes barato ho fara ab los pactes y condicions següents:

1. Primo sapia lo impressari que será de sa obligacio fer y construir las dos centas y seixanta canas de canonada que median des de la expressada pessa del Sr. Joseph Matheu y Corbera fins a la porta de la mina del Sr. Rosselló y de Smandia, obrint un vall de dos

palms y mitg de amplaria y vuyt palms de fondo lo menos, en los paratges mes baixos y en los mes alts lo que sia necessari de fondo porque la aygua puga desguassar sens fer retroces a la mina, y en lo dit vall deurá primerament fer mitg palm de alsada de pa de esquerdas menudas de pedra nova y morte blanch, sens mescla de argila, ab la arena que sols sia necessari, de bona qualitat, neta y sens pals y en lo mateix del dit pa deurá assentar las teulas emmorteradas unidas tocant la una ab la altre ab lo dit morte blanch y sobre de ellas assentar los canons que deuran ser de la grandaria de la mostra que se ensenyará y de tota bona qualitat y fortaleza ab lo dit morte y bona llaca que sia menester, la qual sia reposada y refeta unint ab ella las bocas y juntas dels canons de modo que se puga remetxar per dintre y per fora de ditas juntas; y despues sobre de dits canons deurá posar altres teulas emmorteradas de dit morte de manera que de sota y sobre quedian abrigats los dits canons, y despues deurá macizar e igualar tot lo vall de pedra menuda nova y morte blanch de la mateixa qualitat referida, fins a la alsada de sobre las teulas, sobre las quals teulas deurá posar y assentar altres teulas en la mateixa conformitat que las de baix dels primers canons y sobre ellas assentar altres canons segons altra mostra que se enseñará emmorterats y enllacats, conforme está dit en los altres y sobre dits canons posar aixi mateix las teulas emmorteradas y unidas, massissant e igualment tot lo vall fins sobre de estas ultimas teulas, sobre las quals deurá posar unas clapas o pedras de brassat de traves y unidas ben emmorteradas y escardeadas las juntas, de manera que dita canonada que será de dos canons o aquaductos, quedí fabricada ab la deguda seguretad y seguidament tindrà obligació de rotolir de terra lo dit vall fins a la superficie, escampant la terra sobrerá de modo que los dueños de las terras per haont passia no tingan motiu de queixarse.

2. Item sapia lo impressari que deurá obrir altre vall de igual amplaria de dos palms y mitg com lo primer, y de set palms de fondo lo menos en los endretes mes baixos y en los mes alts lo que se necessitia y sia menester de fondo, des de la expressada porta de la mina, ahont aurá finit la primera canonada doble per linea recta fins al rech de la aygua dels molins de la ciutat al endret ahont está expressat en lo preludi, que tindrà las tres centas sinquanta y quatre canas de distancia que van referidas, en lo qual vall deurá fer y construir lo pa de morte blanch y esquerdas de pedra nova, en la mateixa forma que está previngut per la canonada doble, ja expressada y seguidament anirá assentant las teulas y canons de la mateixa grandaria de la canonada de sota, unintlos ab esta en lo mateix modo y conformitat, rotblint y macissant tot lo dit vall de pedra menuda y de bon morte blanch, fins a la alsada de las teulas que deurá assentar sobre de dits canons y demunt de ellas posar las clapas o pedras de brassat tot com está dit en la construccion de la canonada antecedent y tant en esta com en aquella dega tenir igualment y macissat tot lo vall un plam de gruix o alsada sobre las ultimas teulas que cubriran las canonadas, de manera que esta que será de un aquaducto quedia perfectament com la altre assegurada y de tota satisfaccio y despues tindrà obligació de rotblir de terra lo dit vall escampant la sobrerá, deixantla de modo que ningu tinga motiu de queixarse.

3. Item sapia lo impressari que será de sa obligació deixar en deguda forma dos, tres o mes buidadors que se tingan per convenients, porque pugan netejarse las canonadas en aquells endrets que se li destinaran, y fer y construir vuit espiralls repartits los quatre de ells a iguals distancias en la canonada dotblas, y los altres quatre en la canonada de un aquaducto, los quals degan ser dos palms apartats de las canonadas, ben preparats ab canons corresponents y sinch palms mes alts lo menos del nivell de las ayguas en las parts mes baixas y en las parts mes altas muntian set palms mes de la superficie, de manera que may puga venir lo cas de que las ayguas pugan sobreixir y que dits espiralls hagen de ser construhits de rejola dotble nova de tres palms en quadre cuberts y rebossats per las quatre caras, conforme se acostuma practicar.

4. Item sapia lo impressari que será de son bon compte pagar y satisfacer tots los materials que sian necessaris emplearse en dita obra, com son cals, arena, canons, llaca,

teulas, pedra, rejola, jornals de oficials y manobras y tots y qualsevols altres gastos que pogan ocasionarse fins a la total conclusio y seguretat de ella, a excepcio dels danys que serà necessari haverse de causar als dueños de las terras per rahó de obrir lo vall de las canonadas que passaran per ellas, puig estos seran de compta del expressat Smandia pagarlos segons sia just, prevenint que si per falta de cuydado o negligencia del impressari se ocasionassen altres danys que no sian unicament per raho de obrir los dits valls, en tal cas deurá lo impressari estar atingut a la esmena y satisfaccio de ells.

5. Item sapia lo impressari que durant la fabrica de dita obra quedarà obligat y subjecte a que per part de dit Smandia o de la persona que per ell serà comissionada, se li puga visurar y regoneixer en qualsevol ocasio lo que anira treballant o haurá treballat, y que trobantse no ser la obra y materials de aquella bona qualitat y satisfaccio convinguda, deurá esmanarla luego en la manera que li serà previngut sens excusa ni dilació.

6. Item sapia lo impressari que despues que haurá conclos la fabrica de dita obra o aixis que vage treballantse, se farà puntual averiguacio de las canas de canonada que haurá fetas, y trobantse alguna diferencia en mes o menos de las sis centas y catorse canas sobre que se deu entendre lo present ajust segons queda referits, son deura fer per regla de proporcio reciproca esmena ja sia en son favor de dit Smandia lo que corresponga o be si resulta en favor de dit Smandia se retindrà lo import de la diferencia del preu a que quedarà convingut lo preu fet de dita obra.

7. Item sapia lo impressari que serà de son compta pagar y satisfer dos lliuras y deu sous al corredor per son treball de subastar, y quatre lliuras deu sous al Sr. Joseph Pintat notari (en poder del qual y no de altre deurá ferse la escriptura del present contracte) per son salari.

8. Item sapia lo impressari que serà de sa obligació tenir finida tota la referida obra dins lo termini de tres mesos contadors des del dia en que se lliurarà, en lo qual mateix dia se li entregarà la tercera part del import a que quedia ajustada, comptants per via de anticipacio y a bon compte. Altre tercera part de dit import quant tinga feta tota la canonada doblè fins a la porta de la mina y la restant tercera part per compliment del ajust, un mes despues de que posadas las ayguas de la mina y de la ciutat sian y vagen corrents per ditas canonades desguassant al endret senyalat.

9. Item sapia lo impressari que deurá donar y prestar fianzas idoneas ben vistas al referit Smandia o a Joseph Matheu y Corbera, las quals quedaran obligadas ab son principal a cumplir en tot lo que expressa la present tabba y en pagar qualsevols dañs que pogan sobrevenir a dit Smandia per falta de compliment, aixis en la bondat de la obra com en qualsevol altre accident que esdevinga en ella durant lo termini de un any contador des del dia en que per dit Smandia se li haurá fet la ultima paga, volent donar lo dit termini de un any a prova la obra que haurá feta lo impressari, essent ell y sos fiadors responsables y obligats a la esmena de qualsevol dany que en lo referit termini se experimentia y no mes.

Qui vulla dir que hi diga, que a qui mes barato o a menos preu se posarà se li lliurarà per tot lo dia vint y un del corrent mes de Janer de 1745.

NOTES

- 1.- A Barcelona, equivalia a 8 pams, 6 peus o 2 passos, que són 1,555 metres. Això significa una distància d'uns 400 metres.
- 2.- Equival a una distància d'uns 550 metres.